

ΠΑΙΔΙ ΣΤΗ ΦΥΣΗ: ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΟ ΕΙΔΟΣ; (της Ελένης Σβορώνου)

Το τελευταίο παιδί στο δάσος. Προστατεύοντας τα παιδιά μας από τη διαταραχή έλλειψης της φύσης είναι ο τίτλος τους αμετάφραστου ακόμη στη χώρα μας βιβλίου του Richard Louv που έγινε best seller στις ΗΠΑ ήδη από το 2009, όταν πρωτοεκδόθηκε, και διαμόρφωσε ολόκληρο κίνημα

υπό το όνομα «παιδί και φύση». Ειδικά προγράμματα που στοχεύουν στην αποκατάσταση της διαταραγμένης σχέσης του παιδιού με τη φύση, όπως το «Κανένα παιδί να μη μείνει μέσα» (No Child Left Indoors) εξαπλώνονται πλέον από τις ΗΠΑ σε όλη την Ευρώπη και δίνουν το μέτρο της επιρροής που άσκησε το συγκεκριμένο βιβλίο. Το οποίο συνεχίζει να επανεκδίδεται επικαιροποιημένο και εμπλουτισμένο με ιδέες για ανάληψη δράσης από γονείς, εκπαιδευτικούς, τοπικούς άρχοντες και επιχειρήσεις.

Είναι εντυπωσιακό. Μετά από 40 χρόνια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ορίζεται ως διακριτό αντικείμενο εκπαίδευσης, με έντονα τα χαρακτηριστικά του κινήματος, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970), θα πίστευε κανείς ότι όλα έχουν ειπωθεί πια για τη σχέση των παιδιών με τη φύση. Και για τους τρόπους καλλιέργειας της περιβαλλοντικής συνείδησης στους μελλοντικούς πολίτες. Αλλά ο Louv αποδεικνύει ότι κάναμε λάθος. Έχουμε ακόμη πάρα πολλά να μάθουμε για το θέμα. Και, κυρίως, ο Louv πέτυχε, με αυτό το βιβλίο, να μας δείξει ότι το ζήτημα είναι πολύ σοβαρό για να το αφήσουμε στα χέρια μόνο των δασκάλων. Είναι θέμα υγείας. Η αποκοπή των σημερινών παιδιών από τη φύση έχει σημαντικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία τους και στην ανάπτυξη των γνωστικών

τους ικανοτήτων, και οι συνέπειες αυτές διαχέονται στην κοινωνία. Το σημερινό στερημένο από φύση παιδί είναι πιθανόν ο αυριανός επιθετικός, στρεσαρισμένος, μοναχικός και συναισθηματικά πιεσμένος πολίτης. Μπορούμε να φανταστούμε μια τέτοια κοινωνία;

Ο συγγραφέας ξεκαθαρίζει από την αρχή τα όρια του νεολογισμού του. Το «nature -deficit disorder» που προτείνει ως όρο, κατ' αναλογία του τόσο διαδομένου πλέον «attention deficit disorder» (σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής) δεν είναι ιατρικός όρος. Δεν μπορεί να διαγνωστεί ένα παιδί με αυτό το σύνδρομο. Ο όρος όμως αυτός περιγράφει τις συνέπειες που προκύπτουν από την ελλειμματική σχέση με τη φύση και, πιο συγκεκριμένα, από την έλλειψη ελεύθερου παιχνιδιού στη φύση.

Η σχετική έρευνα βρίσκεται στην αρχή της. Κι αυτό το τονίζει ο συγγραφέας. Διατυπώνει μάλιστα και μια εύλογη και αιχμηρή υπόθεση για την έλλειψη ερευνητικού ενδιαφέροντος για το θέμα «παιδί και φύση»: δεν υπάρχει οικονομικό ενδιαφέρον! Όταν το παιδί παίζει ελεύθερα στη φύση δεν είναι πελάτης κανενός. Σε αντίθεση με τις αμέτρητες δομημένες δραστηριότητες που του προσφέρουμε (παιδότοπο, σπορ, πάρτι με εμψυχωτές, κλπ.), από το ελεύθερο παιχνίδι στη φύση δεν αποκομίζει κανείς κέρδος.

Έτσι ο συγγραφέας συγκεντρώνει τα διαθέσιμα στοιχεία από έρευνες που έχουν γίνει στους κλάδους της βιολογίας, τη ψυχολογίας, της περιβαλλοντικής ψυχολογίας (ecopsychology), των παιδαγωγικών επιστημών, και από το ευρύτερο φάσμα των κοινωνικών επιστημών. Επίσης αξιοποιεί εμπειρική έρευνα, συνεντεύξεις, μαρτυρίες και άμεση παρατήρηση για να συνθέσει μια μεγάλη αφήγηση που αποκαλύπτει μια ανησυχητική εικόνα για τα παιδιά μας, τον εαυτό μας και την κοινωνία.

Όχι ότι δεν τη βλέπουμε κι εμείς καλά αυτή την εικόνα μέσα στο ίδιο μας το σπίτι! Είναι το καλωδιωμένο, πολλαπλώς ευφυέστερο, σε σύγκριση με τους συνομηλικούς του των παλαιότερων χρόνων, παιδί που όμως δεν ξέρει τι να κάνει όταν βρεθεί στη φύση χωρίς τις οθόνες του. Είναι τα δικά μας παιδιά. Αυτά που

επισκέπτονται τους ψυχολόγους και λαμβάνουν ψυχοτροπικά φάρμακα σε συντριπτικά μεγαλύτερα ποσοστά από την προηγούμενη γενιά. Που δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν και συχνά διαγιγνώσκονται με το περίφημο σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής που μπήκε πια για καλά στο λεξιλόγιό μας. Που είναι υπέρβαρα ή έχουν χοληστερίνη. Η φυσική τους κατάσταση, μάλιστα, παρατηρεί ο συγγραφέας, μπορεί να είναι χειρότερη από των γονιών τους γιατί εκείνοι γυμνάζονται ενώ τα ίδια περνάνε περισσότερο χρόνο καθιστά και σε κλειστούς χώρους για να βγάλουν ένα υπερεντατικό πρόγραμμα. Κι αν φροντίζουμε να έχουν, μέσα στο σφιχτό τους πρόγραμμα, και δυο τρία αθλήματα, και πάλι το όφελος είναι περιορισμένο.

Τι άλλο δείχνει η εικόνα που μας παρουσιάζει με στοιχεία και αριθμούς ο Λουν; Παιδιά που έχουν λιγότερους φίλους. Εκεί έξω, όταν παίζεις, γίνεσαι φίλος με όποιο παιδί μπορεί να μπει στο παιχνίδι. Ανεξάρτητα από κοινωνικό-οικονομική τάξη. «Φτιάχναμε δεντρόσπιτα», αφηγείται ένας πατέρας, «και όποιος μπορούσε να ανέβει εκεί με το σχοινί, γινόταν αμέσως φίλος μας».

Τα σημερινά παιδιά, επίσης, συνεχίζει η ανάλυση, έχουν τη στάση του «τα ξέρω όλα, δε με εντυπωσιάζει τίποτα» («know it all state of mind»). «Δεν μου είπε κάτι, ένοιωσα ξένος» λέει ένα παιδί μετά από οικογενειακή εκδρομή στο Γκραν Κάνυον! Σε μια άλλη όμως εκδρομή, σε ένα μικρότερο φαράγγι που εξερεύνησαν καλύτερα, πέρασαν μέσα από σπηλιές, ξέφωτα, μίλησαν με ανθρώπους, παρατήρησαν ίχνη άγριας ζωής, έδωσαν δηλαδή, ως οικογένεια, χρόνο στην εμπειρία, τότε ναι. Το ίδιο παιδί είπε πως ένιωσε ότι τον αφορούσε όλο αυτό. Ένιωσε πολύ όμορφα. Ο τόπος έγινε δικός του. Μοναδικός. «Ήμουν μέρος Αυτού».

Πράγματι, το «know it all state of mind» κατονομάζει κάτι που βλέπουμε όλοι. Απελπιζόμαστε ότι δεν μπορούμε να τραβήξουμε την προσοχή των παιδιών με τα μικρά θαύματα της φύσης που εντυπωσιάζουν εμάς. Γιατί τα παιδιά τα ξέρουν όλα από την οθόνη της τηλεόρασης ή του υπολογιστή τους. Ξέρουν τα απειλούμενα ζώα και έχουν «δει» τον δράκο του Κομόντο,

καρχαρίες, λιοντάρια και συναρπαστικές σκηνές άγριας φύσης. Τι να τους πει η θεά ενός δάσους ή ενός φαραγγιού όπου, φαινομενικά, δε συμβαίνει τίποτα εντυπωσιακό;

Ευτυχώς, όμως, όπως δείχνει το συγκεκριμένο παράδειγμα, η ετοιμότητα του παιδιού να νοιώσει θαυμασμό είναι εκεί. Είναι στη φύση του ανθρώπου να μαγεύεται από την άγρια φύση. (Αναφέρεται η περίφημη "Biophilia hypothesis" του γνωστού βιολόγου Ed. Wilson σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι ακόμη, βιολογικά, κυνηγός και συλλέκτης, και έχει απόλυτη ανάγκη να ανακαλεί αυτή τη συνάφεια με την άγρια φύση, να εμβαπτίζεται στο κοσμικό αυτό αίσθημα του ανήκειν στη φύση.) Ιδίως τα παιδιά μπορούν να ανακαλέσουν αυτό το αίσθημα. Οι «εμβαπτίσεις» αυτές στη φύση, οι στιγμές μαγείας που θυμόμαστε εμείς από την παιδική μας ηλικία στην εξοχή, πρέπει τώρα, για να προκύψουν, να τους δοθεί χρόνος. Και κάποιου είδους «βοήθεια» από τους ενήλικες. Υπό τύπον δραστηριότητας, αλληλεπίδρασης και εμπειρίας στη φύση.

Βεβαίως ο συγγραφέας τονίζει τη σημασία των μοναχικών στιγμών. Τα παιδιά πρέπει να βρίσκονται μόνα τους και να παίζουν ελεύθερα στη φύση χωρίς επιτήρηση. Όσο κι αν είναι δύσκολο πια για λόγους ασφαλείας και συρρίκνωσης της φύσης προς όφελος του δομημένου περιβάλλοντος. Ο χρόνος που τα παιδιά είναι στη φύση εκτός επιτήρησης από ενήλικες είναι χρόνος μύησης, χρόνος ενηλικίωσης. (Από την Κοκκινοσκουφίτσα ως τον Χακ Φιν, κι από τον Άρχοντα των Μυγών ως τον Ροβινσώνα Κρούσο, δεκάδες ήρωες ενηλικιώνονται μέσα από την αναμέτρησή τους με τη φύση.) Κι όμως εμείς αν μπορούσαμε, λέει ο Loun, θα περνούσαμε ένα GPS στον καρπό των παιδιών μας για να ξέρουμε ανά πάσα στιγμή που βρίσκονται. Έρευνα που έγινε σε παιδιά ηλικίας 2-3 ετών έδειξε ότι 20 λεπτά μονάχα την ημέρα μπορούσαν να κινηθούν ελεύθερα, εκτός «πάρκου», καροτσιού ή άλλου μέσου ελέγχου της κίνησης.

Μπορεί εύκολα να φανταστεί κανείς τις συνέπειες αυτής της διαρκώς ελεγχόμενης, σε κλειστούς χώρους, χωρίς θεά στη φύση, χωρίς φυσικό φωτισμό, καθιστικής ζωής των παιδιών μας. Ο δρόμος είναι στρωμένος με τις καλύτερες προθέσεις, το τονίζει

αυτό ο Loun. Αλλά οι συνέπειες είναι δυσμενείς για το σώμα και την ψυχή. Κι ας μην αναφέρει ο συγγραφέας το γνωστό «νους υγιής εν σώματι υγιή», το τεκμηριώνει. Οι γνωστικές λειτουργίες του εγκεφάλου, η κιναισθητική νοημοσύνη, η δημιουργικότητα, η συγκέντρωση, η συναισθηματική ισορροπία, όλα προϋποθέτουν σώμα που κινείται ελεύθερα στη φύση.

Τα mall είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των χώρων που προτιμούν τα παιδιά να περάσουν τα παιδιά τον ελεύθερο χρόνο τους. Ασφαλή, αλλά με το φυσικό φως και τον αέρα καλά κλεισμένα εκτός! Ο άλλοτε υπαίθριος βίος της Αγοράς έγινε ένα Agora center. Ας παρηγορηθούμε! Κάπου μέσα στο mall μπορεί να υπάρχει μια αναπαράσταση τροπικού δάσους, ως ντεκόρ σε δραστηριότητα για παιδιά με τίτλο «Ταξίδι στον Αμαζόνιο»! Ο Loun αφιερώνει μεγάλο μέρος της μελέτης του στους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους έχουμε αποκλείσει τη φύση από τη ζωή των παιδιών μας. Ακόμη και η θέα έξω από το δωμάτιο του παιδιού μετράει. Το ίδιο παιδί απέδωσε καλύτερα στο σχολείο όταν μετακινήθηκε σε δωμάτιο με θέα στη φύση. Τόσο απλά.

Ο Loun αναλύει διεξοδικά τα εμπόδια στον δρόμο για «το παιδί στη φύση». Πόλεις που εξαπλώνονται εις βάρος της φύσης, αστικός σχεδιασμός που δεν λαμβάνει υπόψη του τη φύση και το παιδί, παιδικές χαρές από πλαστικό, φόβος, φόβος και πάλι φόβος των γονέων. Για τους κινδύνους που παραμονεύουν όταν το παιδί βρίσκεται εκτός σπιτιού. Ένας φόβος που αποδεικνύεται, συχνά, υπερβολικός βάσει στοιχείων. Κι εδώ μας θυμίζει ο συγγραφέας τον ρόλο των ΜΜΕ στη κυριαρχία του φόβου. Συμβουλευόμαστε τα παιδιά να μη μιλάνε σε ξένους, σε μια εποχή

που έχουμε περισσότερη ανάγκη από επικοινωνία. Λάθος, λέει ο Loun. Τα μικρά παιδιά δεν καταλαβαίνουν την οδηγία. Πρέπει να επιστήσεις την προσοχή τους στις ύποπτες συμπεριφορές. Και φυσικά να καλλιεργήσεις αυτοπεποίθηση και υπευθυνότητα στο παιδί. Η διαρκής επιτήρηση δεν είναι η λύση.

Δε θα μπορούσε να λείπει από την ανάλυση των αιτιών της αποξένωσης του παιδιού από τη φύση και ο συνήθης ύποπτος. Το εκπαιδευτικό σύστημα που λατρεύει τα τεστ, τις εξετάσεις και την έτοιμη γνώση. Πειράματα, άμεσες εμπειρίες και αλληλεπίδραση με τη φύση επιχειρούν οι τολμηροί δάσκαλοι που βγαίνουν εκτός προγράμματος.

«Δυσκολευόμαστε να εξηγήσουμε στους φοιτητές μας πώς λειτουργεί η καρδιά! Η λέξη «αντλία» δεν τους λέει τίποτα. Δεν έχουν αγγίξει ένα σιφόνι, μια τρόμπα, μια αντλία! Δεν έχουν λερώσει ποτέ τα χέρια τους επιδιορθώνοντας μια μηχανή!» καταθέτει ένα καθηγητής Ιατρικής.

Ένοχοι κρίνονται και το υπερβολικά φορτωμένο με εξωσχολικές δραστηριότητες πρόγραμμα των παιδιών και ένα σύστημα αξιών που θεωρεί χαμένο χρόνο όποια δραστηριότητα δεν οδηγεί σε κάποιο ορατό αποτέλεσμα ή σε μια επίδοση.

«Killing time?» ρώτησε μια μητέρα τον συγγραφέα όταν τον είδε να ανταλλάσσει πάσες με τον γιο του στο πάρκο. Αφού δεν υπήρχε ομάδα, οργανωμένο σπορ, και επίδοση, τότε πατέρας και γιος απλώς έχαναν τον χρόνο τους!

Είναι αισιόδοξη η ματιά του συγγραφέα. Αμέσως μετά από κάθε περιγραφή του σημερινού περιορισμένου σε κλειστό χώρο, αποξενωμένου από τη φύση, τους άλλους και τον εαυτό του παιδιού, ακολουθούν μαρτυρίες και παραδείγματα γιατρειάς! Πότε ένα σχολείο που πρασίνισε την αυλή, πότε ένας πατέρας που άρχισε να περνά με το παιδί του μισή ώρα στο γειτονικό παρκάκι, πριν πάνε σχολείο, πότε ένας γονιός που αντιμετώπισε την υπερκινητικότητα του παιδιού του αφήνοντάς το περισσότερο ελεύθερο να παίξει στη φύση, συνιστούν μικρά παραδείγματα

αντίστασης στη ρουτίνα που φέρνουν καλά αποτελέσματα.

Γιατί δεν είναι μόνο η άγρια φύση που μετράει, στη μελέτη αυτή. Είναι και το αστικό πράσινο, και η αυλή του σχολείου, ακόμη και το μπαλκόνι του σπιτιού. Και δεν είναι μόνο η εντυπωσιακή δραστηριότητα (αναρρίχηση, καγιάκ ή πολύωρη πεζοπορία) που φέρνει αποτελέσματα. Αντίθετα, οι έρευνες δείχνουν ότι η χαλαρή δραστηριότητα στη φύση ενισχύει περισσότερο την ικανότητα συγκέντρωσης και τη συναισθηματική ισορροπία του παιδιού παρά οι δραστηριότητες που απαιτούν αυξημένη προσοχή.

Έτσι λοιπόν ο πατέρας που αφιέρωνε το μισάωρο στο παρκάκι με το παιδί του, είδε το τελευταίο να ξεκινά με περισσότερο κέφι για το σχολείο και να έχει καλύτερες επιδόσεις. (Μη βιαστείτε να πείτε ότι το ίδιο θα συνέβαινε αν έπαιζε μαζί του ποδόσφαιρο στο γήπεδο, γιατί η έρευνα συμπεριέλαβε συγκρίσεις ανάμεσα σε δομημένες δραστηριότητες και σε ελεύθερη κίνηση και παιχνίδι στη φύση.) Το υπερκινητικό παιδί βελτίωσε την ικανότητα συγκέντρωσης. Και οι δάσκαλοι στην «φυσική» πια αυλή είδαν κάτι ακόμη πιο εντυπωσιακό. Άλλαξαν οι ιεραρχίες ανάμεσα στα παιδιά. Στην τσιμεντένια αυλή αρχηγός αναδεικνύεται συνήθως ο πιο δυνατός. Στο παιχνίδι στη φύση μετράει περισσότερο η ευρηματικότητα και η δημιουργικότητα. Επίσης αγόρια και κορίτσια που συνήθως παίζουν χώρια, στην πιο «φυσική» αυλή αλληλεπιδρούν περισσότερο. (Κι όμως εμείς στρώνουμε την αυλή του νηπιαγωγείου με συνθετικό χλοοτάπητα. Το σκάμμα με την άμμο ανήκει στην Ιστορία. Έχει εξοβελιστεί για λόγους υγιεινής, λέει.)

Είναι απλό να αλλάξουμε, λέει ο συγγραφέας. Μια φίλη του αγόρασε ένα καινούργιο αυτοκίνητο. Ο πωλητής επέμενε να πάρει και την τηλεόραση που προσαρμόζεται στο πίσω κάθισμα για να βλέπει το παιδί! Η μάνα αρνήθηκε επίμονα. Ο πωλητής δεν την άφηνε να φύγει αν δεν κατανοούσε τον λόγο γι αυτήν την παράλογη άρνηση. Βεβαίως η μάνα θα κέρδιζε λίγη ησυχία την ώρα της οδήγησης. Αλλά το παιδί θα έχανε τη δυνατότητα να παρατηρεί την πόλη, τη φύση, τα κτίρια, ακόμη και την ασχήμια,

έξω από το παράθυρο. Αλλιώς ποιο μήνυμα θα έδινε στο παιδί της; «Δεν αξίζει να κοιτάς εκεί έξω. Δεν έχει τίποτα αξιο λόγου.» Πόσες φορές στέλνουμε αυτό το μήνυμα συνειδητά ή ασυνείδητα; Όλο και περισσότεροι γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στο τάμπλετ να παίξουν ένα παιχνίδι για να εξασφαλίσουν λίγη ησυχία. Εύλογο ίσως. Αλλά το μήνυμα παραμένει το ίδιο: «Δεν υπάρχει τίποτα ενδιαφέρον εκεί έξω». Κι αν αλλάξουμε το δικό μας βλέμμα, θα βρούμε κι εμείς στιγμές χαράς και ηρεμίας με τα παιδιά μας σε αυτό το «έξω» που είναι συναρπαστικό. «Βρες δέκα ζωντανά πλάσματα σ' αυτό το πάρκο» , μπορεί να πει ο γονιός στο μικρό παιδί, και να δει πόσο πολύ θα ανταποκριθεί αυτό. Και πόσο όμορφα θα περάσει η ώρα.

Διεισδυτική ανάλυση της υφιστάμενης μη σχέσης παιδιού και φύσης, προτάσεις, αισιοδοξία για τα άμεσα και ορατά αποτελέσματα από ρεαλιστικές αλλαγές στην καθημερινότητα της οικογένειας ώστε να συμπεριλάβει περισσότερη φύση, κάλεσμα για συγκεκριμένες παρεμβάσεις εκ μέρους όλων των εμπλεκόμενων μερών (γονείς, σχολεία, μη κυβερνητικές οργανώσεις, τοπικές αρχές, επιχειρήσεις, πολιτεία) και προτροπή για περισσότερη έρευνα είναι οι άξονες που διέπουν αυτή τη μελέτη. Μια μελέτη που συνδυάζει θαυμάσια επιστημονικό λόγο, προσωπικό τόνο, ύφος εγχειριδίου καλής πρακτικής και αφηγηματικές αρετές. Διάσπαρτο από μικρές αποκαλύψεις που διατηρούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη αμείωτο και στις 387 σελίδες του.

Πολύτιμες οι πρακτικές συμβουλές για γονείς στο τέλος του βιβλίου, η βιβλιογραφία και η επισκόπηση του κινήματος «παιδί στη φύση» στις ΗΠΑ, Αυστραλία και Ευρώπη. Εξαιρετικά χρήσιμες οι παραπομπές σε ιστοσελίδες που συμβάλλουν με ποικίλους τρόπους στο κίνημα (όπως η www.childrenandnature.org). Ανάμεσά τους ξεχωρίσαμε την προσπάθεια του BBC να προτρέψει τους πολίτες να ανακαλύψουν το πράσινο στη γειτονιά τους: <http://www.bbc.co.uk/breathingplaces/natureactivities/> (δείτε και τη δική μας προσπάθεια στο www.Greenspaces.gr).

Από τη βιβλιογραφία, αξίζει να αναφερθεί το κλασικό έργο του Joseph Cornell *Sharing nature with children*, Dawn Publications

1999, που έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά και προσφέρει πολλές ευφάνταστες ιδέες για δραστηριότητες στη φύση.

Αξίζει επίσης να αναφερθούν οι νεολογισμοί που εισάγει η μελέτη, ένα ολόκληρο λεξιλόγιο που ορίζει το πεδίο μελέτης «παιδί-φύση»: «a child-nature reunion», «nurturing solitude», «the attachment to place theory», «commodification of nature», «the first de-natured generation» κ.α.

Επιστρέφοντας στα 40 χρόνια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εντός και εκτός σχολείων, και στο ερώτημα γιατί τελικά δεν καταφέραμε τόσα χρόνια να αποκαταστήσουμε τη σχέση παιδιού και φύσης, η απάντηση έρχεται από τον Louv (και την εμπειρία μας): έχουμε καταφέρει να έχουμε παιδιά που γνωρίζουν τα πάντα για την τρύπα του όζοντος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου και τα απειλούμενα είδη. Τα ίδια αυτά παιδιά δεν διανοούνται να πετάξουν σκουπίδια στο δρόμο, κάνουν ανακύκλωση, κλείνουν τη βρύση όταν πλένουν τα δόντια τους και το φως όταν βγαίνουν από το δωμάτιο και είναι υπέρμαχοι των δικαιωμάτων των ζώων. Αυτό είναι μεγάλη επιτυχία. Ωστόσο η φύση είναι γι αυτά κάτι που καταστρέφεται. Απόμακρη. Γεννά ενοχές. Ας τη βλέπουμε από μακριά. Κι όμως μόνο η θετική προσωπική σχέση με τη φύση μπορεί να φέρει γαλήνη, συναισθηματική και πνευματική ισορροπία, και τελικά διάθεση για την προστασία της.

Αν δεν περάσει μια στιγμή εμβάπτισης το παιδί στο θαύμα του Όλου που αποπνέει η φύση, αν δε νιώσει μέρος ενός μεγαλύτερου κόσμου, και συγγένεια με άλλες μορφές ζωής, θα μάθει να ακούει μόνο τον εαυτό του και τον εσωτερικό του θόρυβο.

Ίσως τελικά αυτός είναι και ο μόνος δρόμος για να προστατεύσουμε τελικά ό,τι έχει απομείνει από την άγρια φύση. Αντί μιας ακόμη διάλεξης λοιπόν για τα τροπικά δάση του Αμαζονίου που χάνονται, ας πάμε στο κοντινότερο δάσος να παίξουμε. Έτσι, χωρίς πρόγραμμα...

Info

Richard Louv, *Last child in the woods. Saving our children*

from nature- deficit disorder. Atlantic Books, 2010.

Joseph Cornell, *Ας μοιραστούμε τη φύση με τα παιδιά.*
Επίκεντρο, 2007.

Πηγή/φωτογραφία: oanagnostis.gr